

УЧАСТЬ СПОРТСМЕНІВ ХЕРСОНЩИНИ У МІЖНАРОДНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАННЯХ (1952-1991 РР.)

Стаття присвячена участі спортсменів Херсонщини в міжнародному спортивному русі. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від входження радянських атлетів в міжнародне спортивне співтовариство до розпаду СРСР. Проаналізована участь херсонських спортсменів у Олімпійських іграх, світових і європейських чемпіонатах. Особлива увага в статті приділена міжнародним зустрічам спортивних збірних команд Херсонської області з іноземними командами, клубами і колективами фізкультури.

Ключові слова: міжнародний спортивний рух, Олімпійські ігри, міжнародні спортивні зустрічі, гімнастика, спортивна делегація.

Статья посвящена участи спортсменов Херсонщины в международном спортивном движении. Хронологические рамки исследования охватывают период от вхождения советских атлетов в международное спортивное сообщество до распада СССР. Проанализировано участие херсонских спортсменов в Олимпийских играх, мировых и европейских чемпионатах. Особое внимание в статье уделено международным встречам спортивных сборных команд Херсонской области с иностранными командами, клубами и коллективами физкультуры.

Ключевые слова: международное спортивное движение, Олимпийские игры, международные спортивные встречи, гимнастика, спортивная делегация.

The article is devoted participating of sportsmen of Kherson area in international sporting motion. The chronologic scopes of research engulf the period of including of soviet athletes in an international sporting association to disintegration of SSSR. Participating of the Kherson sportsmen is written up in the Olympic games, world and European championships. The special attention in the article is spared the international meetings of sporting collapsible commands of the Kherson area with foreign commands, clubs and collectives of physical education.

Keywords: international sporting motion, Olympic games, international sporting meetings, gymnastics, sporting delegation.

Західне розуміння радянського спортивного руху було сформовано цілком крізь призму міжнародних змагань. Після приєднання СРСР до міжнародного спортивного товариства після Другої світової війни змінилася розстановка сил у світі спорту. Впродовж майже чотирьох десятиріч радянські спортсмени стали міжнародними лідерами. Початок трансляції Олімпійських ігор та чемпіонатів світу зробили справжніми зірками спорту Ларису Латиніну, Ольгу Корбут, Юрія Власова, Сергія Бубку, відомими всьому світу [11, р. 4]. Трансформація міжнародного спортивного руху наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть доводить актуальність даного напрямку дослідження.

Метою статті є висвітлення участі спортсменів, представників Херсонщини, у міжнародних спортивних зустрічах та змаганнях. Загальновідомо, що кожна галузь

науки може розраховувати на значні успіхи лише за умови використання результатів попередніх розробок і досягнень. Питання участі радянських спортсменів у змаганнях міжнародного рівня у повоєнний період у різні часи досліджувалися В.В. Столбовим, М.М. Бакою (СРСР), Джеймсом Ріорданом, Робертом Едельманом, Венді Варней (США) та багатьма іншими [20; 2; 18; 11; 7]. Незважаючи на це, у сучасній науково-методичній літературі недостатньо висвітлено історичне підґрунтя розвитку організаційних структур регіонального спортивного руху.

Деякі дослідники, наприклад, Ю. Прозуменціков, вбачають у пізньому входженні радянських спортсменів до міжнародного спортивного товариства побоювання керівництва країни непідготовленістю вітчизняних атлетів. На їх думку це період від кінця війни до Олімпіади 1952 року у Гельсінкі, коли спостерігалася активна фаза “нарощування мускулів радянської спортивної машини” [17, с. 3].

На Херсонщині в цей період розвивалося багато олімпійських видів спорту, проте в документах керівних фізкультурно-спортивних установ немає навіть натяку на підготовку атлетів до міжнародних зустрічей. Першим олімпійцем Херсонщини був Іван Сотніков – людина, котра прийшла до великого спорту випадково і в сорок років після одного року тренувань завоювала титул Чемпіона УРСР. На XV Олімпійських іграх у Гельсінкі Іван стартував на байдарці-одиночці на дистанції 10 тис. метрів і став сьомим, показавши час – 48 хвилин 36.8 секунд. Однак на той час це було серйозне досягнення херсонця, адже призовою вважалася перша десятка [13].

На XVI Олімпійських іграх засяяла зірка Лариси Латиніної, найбільш успішної спортсменки Херсонщини. Свій шлях у великий спорт Л. Латиніна розпочинала в Херсоні у тренера М. Сотніченко, і перші свої успіхи у міжнародних змаганнях пов’язує з рідним містом. У Мельбурні вона стала олімпійською чемпіонкою в командній першості серед гімнасток. Свій успіх Л. Латиніна повторила через 4 роки на Олімпіаді в Римі (1960 р.) та на Олімпіаді в Токіо (1964 р.). Крім того, в особовому заліку вона завоювала 6 золотих нагород. У Мельбурні та Римі Лариса Латиніна стала абсолютною олімпійською чемпіонкою [14].

Усього майстер спорту Лариса Латиніна має 18 олімпійських нагород: 9 золотих, 5 срібних і 4 бронзових. Перемоги радянської збірної з гімнастики, лідером якої була Лариса Латиніна, пояснювалися на Заході як кінцевий продукт “радянського потужного спортивного механізму”, який готував у великих кількостях спортсменів при активній спонсорській допомозі держави [7, р.34]. До Олімпійських ігор 2008 року у Пекіні вона була рекордсменкою за кількістю олімпійських нагород, і лише зараз американський плавець Майкл Фелпс перевершив її досягнення за кількістю золотих нагород.

На XX Олімпійських іграх у Мюнхені тріумфував неодноразовий чемпіон країни та Європи Валерій Борзов, доля якого була також пов’язана з Херсонщиною. В. Борзов починав тренуватися в Новій Каховці у ДЮСШ, його першим тренером був Б.І. Войтас. Перший олімпійський результат В. Борзова – дві золоті медалі з бігу на 100 та 200 метрів. А також срібна медаль в естафеті 4×100 метрів. У Монреалі Валерій Борзов на стометровій дистанції фінішував третім [4, с. 34-39].

Однак перемоги окремих спортсменів не вказують на динаміку розвитку окремих видів спорту в регіоні. Адже ні гімнастика, ні легка атлетика не мали потужної спортивної школи, здатної виховувати спортсменів конвеєрним способом, як це робилося у великих містах країни.

Єдиним винятком можна назвати веслування, адже за сорок повоєнних років на Херсонщині зуміли розбудувати веслувальні бази та школи, і, найголовніше, створити свій неповторний стиль та свою методику виховання весляра. Після виступу Івана Сотнікова на першій для радянських спортсменів Олімпіаді, в Херсоні почали активно готувати спортсменів за олімпійською програмою, що почало давати свої результати. За двадцять повоєнних років видатні тренери О.Д. Григор’єв,

А.М. Курак, І.П. Хрущак та багато інших виховали десятки видатних спортсменів – олімпійців і чемпіонів Європи та світу [1].

У 1960 році на Олімпіаді в Римі спортсмен з приморського міста Генічеська Іван Головачев у греблі на байдарці-двійці посів четверте місце, а на наступній Олімпіаді в Мехіко херсонець Георгій Карюхін у складі екіпажу байдарки-четвірки мав усі шанси на “золото”, але технічна несправність човна вивела команду з боротьби [3].

Починаючи з Олімпіади в Монреалі, херсонські веслувальники постійно брали участь у змаганнях і майже завжди завойовували нагороди. Нові вимоги у тренувальному процесі та очевидна підтримка з боку місцевих органів влади веслування на байдарках та каное призвели до зростання нових, молодих спортсменів. У 1976 році молодий спортсмен з Херсона Сергій Чухрай у складі команди байдарки-четвірки виграв золоту нагороду на дистанції в тисячу метрів. Через чотири роки у Москві до С. Чухрая приєднався і Сергій Пострехін. Тоді С. Чухрай отримав дві золоті нагороди на дистанції 500 та 1000 метрів, а С. Пострехін на каное – золоту нагороду на дистанції 500 метрів та срібну на вдвічі більшій дистанції [12].

Деякі дослідники історії олімпійського руху скептично відносяться до результатів Московської Олімпіади 1980 року, адже велика кількість спортсменів з 64 країн світу, включаючи частину країн, чиї спортсмени традиційно сильніші в літніх олімпійських видах спорту, не брала участі з приводу бойкоту ігор країнами Заходу. Але співставлення результатів переможців із результатами чемпіонатів світу 1979-1980 років дають чітку картину високих результатів спортсменів СРСР та Херсонщини зокрема.

Наступні Олімпійські ігри у Лос-Анджелесі були бойкотовані всіма країнами соціалістичного табору, окрім Румунії, Югославії та КНР. Офіційною причиною бойкоту була відмова організаторів Олімпіади – 84 надати гарантії безпеки спортсменам із СРСР та інших країн Варшавського Договору. У резолюції зборів комісії професійного спорту при Херсонському обласному Комітеті з фізичної культури і спорту наводяться дані про непогану підготовленість десяти спортсменів області до участі у змаганнях, а вірогідними переможцями названі С. Пострехін та С. Чухрай [9, арк. 12].

На останніх Олімпійських іграх у складі команди СРСР була рекордна кількість представників Херсонщини. Вісім спортсменів представляли область у Сеулі, але на кількості золотих медалей це не позначилося. Краще за всіх виступили Павло Гурковський, Микола Комаров та Сергій Кирсанов, які стали срібними призерами у різних видах веслування. Бронзову нагороду виборів веслувальник Олександр Марченко. Олександр Заскалько та Людмила Аржанікова, виступаючи у веслуванні та стрільбі з лука, відповідно, посіли четверті місця, а веслувальник Валерій Досенко був в запасі. На Олімпійських іграх у Сеулі Валерій Гоборов, який починав вивчати ази баскетболу і зробив перші кроки у великому спорті в Херсонській ДЮСШ, став олімпійським чемпіоном у складі збірної СРСР [15].

Слід зазначити, що після XXIV Олімпіади у Сеулі і до розпаду СРСР велася активна робота з підготовки обдарованих спортсменів до виступів на міжнародній арені, і виступи наших атлетів на XXV Олімпійських іграх у Барселоні у складі збірної СНД це довели.

Окрім Олімпійських ігор, спортсмени Херсонщини брали участь і в чемпіонатах світу, Європи та міжнародних турнірах. Починаючи з 1951 року, майже дві сотні атлетів ставали чемпіонами та призерами міжнародних змагань. Херсонські гімнасти (Л. Латиніна, Л. Бантиш, Т. Лисенко та ін.), веслувальники (І. Головачев, С. Кирсанов, Г. Земляков та ін.), боксери (М. Сердюк, І. Ванюшкін та ін.) представляли наш регіон майже на всіх світових чемпіонатах.

У 1979 році на чемпіонаті світу з веслування на байдарках та каное в західнонімецькому місті Дайсбурзі представники Херсонської області здобули чотири золоті медалі чемпіонів світу. Василь Юрченко, Сергій Чухрай і Сергій

Пострехін здобули шість медалей, чотири з них – золоті. Неодноразовий чемпіон світу, заслужений майстер спорту каноїст Василь Юрченко з Цюрупинська, який постійно виступав у парі з Юрієм Лобановим (Душанбе), став чемпіоном світу на двох дистанціях – один кілометр та “марафон” (10 тис. метрів). В історії радянського спорту це був єдиний випадок, коли всі медалі вибороли представники однієї області [16].

Фактично завжди підготовкою спортсменів для великого спорту опікувалися центральні осередки добровільних спортивних товариств та спортивних клубів, що поступово призвело до ситуації, коли спортсменів з “периферії” поставали перед вибором: залишитися в рідному місті чи переїхати до великих міст. Перед місцевими органами управління фізкультурою та спортом було поставлено завдання розвивати масові види спорту.

Починаючи з п'ятдесятих років ХХ ст., міжнародні зустрічі радянських спортсменів отримали новий формат. Набрали поширення міжнародні зустрічі з видів спорту між спортсменами СРСР та спортсменами світу (частіше за все, з країн соціалістичного табору).

9 липня 1958 року до Херсона вперше після війни прибула іноземна команда. Це були болгарські футболісти спортивного товариства “Септември” (Софія). У своїй батьківщині вони нещодавно закінчили розіграш першості серед команд південної групи класу “Б” і посіли в ньому третє місце. Болгарські футболісти мали досвід і міжнародних зустрічей. У 1956 році вони зустрічалися з югославськими футболістами команди “Вардар” (м. Скопле). Цей матч закінчився з рахунком 5:4 на користь югославів. У 1958 році зустріч “Септември” з угорською командою “Вашаш” (Будапешт) закінчилася внічию – 2:2. У складі болгарської команди “Септември” було чимало здібних і досвідчених гравців, зокрема, Ц. Цветанов (капітан команди), О. Христин та І. Апостолов – у минулому гравці збірної Болгарії; Д. Райков – гравець юнацької збірної тощо [19].

Уже 11 липня на стадіоні “Спартак” відбулася перша міжнародна товариська зустріч з футболу між командами “Септември” і “Спартак”, яка закінчилася рахунком 1:0 на користь херсонців [10, арк. 38].

Значення цієї зустрічі для херсонських футболістів було великим з огляду на те, що починалася реорганізація футбольного господарства СРСР, і в цих умовах просто необхідним був досвід у змаганнях міжнародного рівня.

Наступна футбольна зустріч із іноземною командою відбулася у Херсоні через вісім років. Херсонська команда “Локомотив” зустрічала на своєму полі футболістів з Об'єднаної Арабської Республіки. І хоча гравці збірної Олександрії були підготовлені краще, гра закінчилася внічию – 1:1 [6].

Через дванадцять років у Херсон приїздила ще одна команда з Африки. У квітні 1978 року херсонська команда майстрів “Кристал” приймала збірну команду федерації футболу Марокко. Команда Марокко у той час не вважалася сильною у світовому футболі, і “Кристал” легко здобув перемогу – 3:0 [5].

Із середини 1974 року розпочалася практика обміну спортивними делегаціями між містами-побратимами Херсоном та Шуменом (Болгарія). Тоді вперше до Херсона прибула болгарська юнацька збірна з баскетболу, а в Болгарії приймали херсонських гандболістів. У різні роки Херсон та Нову Каховку відвідували насильніші шуменські тенісисти, футболісти, легкоатлети, волейболісти. В 1976 році в Херсоні пройшов семінар тренерів двох міст і показові тренування з обміном тренерами. Херсонський “Кристал” провів тренування під керівництвом болгарського тренера, а шуменський “Волов” – херсонського [8]. Спортивні зв'язки з Болгарією протрималися до кінця вісімдесятих років і остаточно обірвалися з отриманням Україною незалежності.

Треба зазначити, що саме участь у міжнародних змаганнях, спілкування спортсменів і тренерів із представниками інших країн зробили спорт у СРСР більш конкурентоспроможним і дозволили побудувати свою роботу більш професійно. Позначилося це і на спортивних результатах херсонських спортсменів та їх тренерів, перш за все, в плані методичної роботи. Хоча питання участі радянських спортсменів у міжнародному спортивному русі досліджується понад сорок років, деякі аспекти є ще недостатньо дослідженими. Це, перш за все, питання регіонального спортивного руху. Потребують також уважного вивчення наукові доробки закордонних учених.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. Олимпийские вершины и их покорители // Херсонський вісник. – 1998. – № 5. – С. 7.
2. Бака М.М. Необратимость перемен: [О развитии физической культуры и спорта УССР] // Советский спорт. – 1988. – 18 мая.
3. Баліна Л. Героїв спорту вінчає слава. Зустріч херсонців з учасниками XVII Олімпійських ігор // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1960. – 23 вересня.
4. Борзов В. 10 секунд – целая жизнь. – К.: Здоровье, 1987. – 65 с.
5. Бородачів В. Міжнародний матч у Херсоні // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1978. – 26 квітня.
6. Васильєв Б. Гости з ОАР // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1966. – 4 червня.
7. Varney W. A labour of patriotism. Female soviet gymnasts' physical and ideological work 1952-1991. – Oxford, 1996. – 48 p.
8. Гайдай І. Херсон – Шумен. Спортивним зв'язкам міцніти // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1976. – 20 липня.
9. Державний архів Херсонської області, ф. Р-2004, оп. 3, спр. 64, арк. 1-56.
10. Там само, ф. Р-3876, оп. 1, спр. 2, арк. 1-140.
11. Edelman R. Serious fun a history of spectator sports in the USSR. – New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 1993. – 79 p.
12. Іванов І. Дві золоті медалі завоювали херсонці! // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1980. – 3 серпня.
13. Крупица О. Олимпийская гордость Херсонщины // Гривна (Херсон). – 2008. – 7-14 августа.
14. Латиніна Л. Сонячна молодість. – К.: Радянська Україна, 1958. – 189 с.
15. Переход Є. Олімпійські фініші // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1988. – 17 серпня.
16. Переход Є. Визначний успіх веслувальників // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1978. – 17 червня.
17. Прокуменчиков М.Ю. Большой спорт и большая политика. – М.: “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2004. – 464 с.
18. Riordan J. Sport in Soviet Society: Development of Sport and Physical Education in Russia and the USSR. – London: Cambridge University Press, 1977.
19. Романов О. Приїзд до Херсону болгарських футболістів // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1958. – 8 червня.
20. Столбов В.В. История и организация физической культуры и спорта: Учеб. пособие. – М.: Просвещение, 1982. – 286 с.
21. Чернецкий Ю.М. История олимпийского движения: Учеб. пособие. – Челябинск: ЧГПИ, 1991. – 94 с.